

Išvaryti ir negrižę - Atminties kelias Papilėje

Kaip žinia, kalbėti ir rašyti apie baisius dalykus nėra malonu, tačiau žmonės ieško atsakymų tarp tikėjimo ir istorijos. Vargu ar kitataučiai, paprasti kaimo žmonės žinojo Dievo prievolę iš Senojo Testamento: „Kas išgelbės vieną gyvybę – išgelbės pasaulį“. Jie elgėsi taip, kaip diktavo sąmonėje iš vaikystės įskiepytas žmoniškumas – įstatęs į teisuolių kelią, skirtingai nuo pačių žydų, kurie turi įvykdyti 620 prievolių, kad taptų teisuoliais. Kita vertus, kodėl atsirado žmonių su juodai baltu mąstymu, kurie išdavė ir šaudė bendrapiliečius...

Kaip gyveno Papilės miestelio bendruomenės iki 1941 m. tragedijos ir ką praradome, buvo bandoma atskleisti praeitos vasaros Simono Daukanto gimnazijos mokytojos Kristinos Dorofėjienės inicijuotoje gimnazistų ekspedicijoje, kurią parėmė Jakovo Bunkos fondas. Gimnazijos abiturientė Ugnė pristatė šios veiklos rezultatus, tarp kurių ir tragiška bendrapiliečių žydų žūtis.

Papilės kultūros namuose po 80 metų organizuotas renginys skirtas prisiminti ir pagerbti tragiškai žuvusią bendruomenę. Be minėtų institucijų prisidėjo Papilės seniūnija, miestelio bendruomenė, Akmenės r. savivaldybė kartu su partneriu – Tarptautine komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti.

Žydų tautos kultūros muzikinio lobyno fragmentus, tai kas galėjo iki šiandien būti Lietuvos miestų ir miestelių daliniu kaloritu, susirinkusiems priminė žydų muzikos ansamblio „KLEZMER KLANGEN“ koncertas. Šis muzikinis pristatymas vietomis buvo tarsi romantizuotas dvasingumo maršrutas, turintis tam tikrą supratimo tekstą, tarsi apokaliptinis šokis tarp gyvenimo ir mirties.

Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams įvertinti Lietuvoje vykdančiojo direktoriaus pavaduotoja – švietimo programų koordinatorė Ingrida Vilkienė renginyje prisiminė, jog su mokytoja Kristina Dorofėjiene pažintis ir bendradarbiavimas užsimezgė prieš trejetą metų. Renginio viešnia I. Vilkienė akcentavo, jog vienas žmogus gali labai daug padaryti ar net duoti impulsą kitiems žmonėms, kitiems projektams. Tą dieną, šeštadienį, susirinkusieji pamatė jau įgyvendintą projektą apie Papilės žydus iki Holokausto pradžios, tą dieną pamatėme kur baigėsi Papilės žydų gyvenimas bei pamatėme ir tai, jog mokytoja Kristina su tėčiu, mokytoju Steponu Adomavičiumi

prižiūri senąsias žydų kapines.

„Praeitį yra gyvenimo mokytoja“ – tokiais žodžiais prie buvusios sinagogos į susirinkusius kreipėsi Šiaulių krašto žydų bendruomenės pirmininkas Naum Gleizer. – „Paklauskite kiekvienas savęs, ką supratote, išgyvenote, ką ilgam atsiminsite iš to fakto, kad prieš 80 metų, visai netoli nuo čia vaikščiojo žmonės, kurie be kaltės buvo atskirti nuo visko, kas jiems brangu, ir nužudyti. Kai mūsų atsakymai bus apie tai, kad tiesa, žmogiškumas ir žmonių bendrystė yra svarbiausios pamokos, kurias turime išmokyti, tuomet skaudžiai išgyventa praeitis taps amžinu ir prasmingu paminklu visiems kentėjusiems žmonėms. Kad istorijos baisybės nepasikartotų, suteikime vienas kitam daugiau džiaugsmo, išstardami gerą žodį, ištiesdami pagalbos ranką, išklaudydami. Tegul gyva atmintis, solidarumas, pagarba virsta akmeniu, mūsų laiko pagrindu ir tik visi kartu galime užtikrinti, kad žiaurių žudynių praeitis niekada nebus pamiršta.“ – sakė N. Gleizer.

Papilės žydų „Atminties kelią“ pradėjome iš buvusio rabino kiemo. Eisenos avangarde – mokiniai savanoriai, pasak mokytojos Kristinos, jos užnugaris ir kariuomenė, kartu su ja einantys žmonės. Miestelio prieigose, su simboliniais akmenėliais rankose prisimenant žydų tradiciją ir pagerbiant jų atminimą prisijungė dvi jaunos moterys – vietos gimnazijos direktorė Andžela Raustienė ir pavaduotoja ugdymui Roberta Stonė.

Tarp pakelės žydinčių javų laukų praėjome išsimėčiusias sodybas. Iš vienos jų išbėgo saulėje įdeges vaikas su nuostaba ir smalsiai stebėjo eiseną, pastebėjęs pažįstamą mokytoją, pasisveikino ir nusišypsojo. Prieš 80 metų, tomis dienomis Papilės miestelio ir aplinkinių sodybų gyventojams buvo liepta užsidengti langus, į smalsuolius galėjo pasipilti šūvių papliūpa. Remiantis prisiminimais, gyventojai keletą savačių gyveno namų prietemoje.

Už devyneto kilometrų, Šiaudinės miške trumpam sustojo laikas. Paminkle užrašas: „1941-07-22 šioje vietoje hitleriniai budeliai ir jų pagalbininkai nužudė apie 50 žydų ir 5 lietuvių tautybės žmones.“ Tai buvo tik dalies Papilės gyventojų gyvenimo pabaigos pradžia. Rugsėjo pabaigoje apie 100 miestelio žydų tautybės moterų bei vaikų buvo išvežta į Žagarės getą ir vėliau ten sušaudyti.

Mokytoja Kristina priminė detalesnę istorinių įvykių naratyvą, Tarptautinės komisijos švietimo programų koordinatorė I. Vilkieienė kreipėsi į dalyvavusius mokinius žodžiais, jog jie yra ateitis ir šiuos įvykius papasakos kitiems bei savo vaikams. „Mus suburia idėjos“ – sakė Mažeikių Merkelių Račkausko

gimnazijos istorijos mokytoja Silva Paulauskienė, – „Be Tarptautinės komisijos tokių projektų nebūtų.“

Kaip žinia - žinojimas neturi ribų, atmintis, jog prieš 80 metų iš Papilės išvaryti žmonės negrįžo – primena ir įpareigoja, jog tai niekada nepasikartotų.

Arūnas Mikalauskas

Klaipėdos r. Veiviržėnų Jurgio Šaulio gimnazijos

Istorijos ir pilietiškumo pagrindų mokytojas